

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

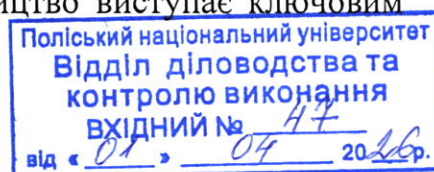
КУПАЛОВОЇ Галини Іванівни

на дисертаційну роботу СТРЕТОВИЧА Олександра Олеговича
на тему «Трансформаційні зміни в розвитку підприємництва в
умовах екологізації світової економіки», подану на здобуття
ступеня доктора філософії зі спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(галузь знань 07 «Управління та адміністрування»)
в Поліському національному університеті

Дисертаційна робота Стретовича Олександра Олеговича на тему «Трансформаційні зміни в розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки», результати якої подано до захисту, характеризується високим рівнем актуальності та спрямована на розв'язання важливих науково-теоретичних і прикладних завдань щодо розвитку економіки України з урахуванням передового зарубіжного досвіду.

**1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок
з науковими програмами, планами, темами**

Актуальність представленої дисертаційної роботи зумовлена глибокими структурними змінами, які відбуваються у сучасній глобальній економіці під впливом посилення екологічних викликів, кліматичних змін та переходу до «зеленої» економіки. У світовому економічному просторі формується нова парадигма господарювання, орієнтована на поєднання економічної ефективності з екологічною відповідальністю, що безпосередньо впливає на трансформацію моделей функціонування підприємництва. Зростаючі вимоги до екологічної безпеки виробництва, поширення принципів циркулярної економіки та низьковуглецевого розвитку обумовлюють необхідність адаптації підприємницької діяльності до нових інституційних, технологічних та ринкових умов. У цьому контексті підприємництво виступає ключовим

драйвером впровадження екологічних інновацій, ресурсозберігаючих технологій та нових бізнес-моделей, що сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля.

Для України проблематика трансформації підприємництва набуває особливого значення в умовах інтеграції до європейського економічного простору, імплементації екологічних стандартів Європейського Союзу та необхідності формування конкурентоспроможної, екологічно орієнтованої економіки. Відповідно, дослідження трансформаційних змін у розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки має важливе теоретичне та практичне значення, адже сприяє поглибленню наукових підходів до розуміння сучасних тенденцій розвитку підприємницького сектору та формуванню ефективних механізмів його адаптації до екологічних викликів.

Отже, тема дослідження Стретовича О.О. є своєчасною, науково обґрунтованою та актуальною як з позицій розвитку економічної науки, так і з огляду на потреби практики трансформації підприємницької діяльності в умовах екологізації глобальної економіки.

Наукові результати та висновки, викладені у дисертаційній роботі, відображають результати наукових досліджень, проведених здобувачем відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету за темою «Трансформації економіки, бізнесу й суспільства в контексті пріоритетів сталого розвитку» (номер державної реєстрації: 0124U004921; 2024–2027 рр.), в рамках якої здобувачем поглиблено теоретико-методичні засади дослідження трансформаційних змін у розвитку підприємництва та розроблено практичні рекомендації щодо формування й упровадження моделі його розвитку в умовах екологізації світової економіки з урахуванням євроінтеграційних намірів України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень,

висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Стретовича О.О. відзначаються високим рівнем наукової обґрунтованості, що зумовлено застосуванням комплексного підходу до дослідження об'єкта та інтеграцією теоретичних, методологічних і прикладних аспектів розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки.

Достовірність і наукова вірогідність результатів дисертації, зокрема сформульованих висновків і пропозицій, підтверджується апробацією їх на численних науково-практичних конференціях різних рівнів. Крім того, робота відзначається використанням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: монографічного, групування, індексного, графічного, порівняння, інтегральної комплексної оцінки, методів PESTEL-аналізу та SWOT-аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, GAP-аналізу, сценарного моделювання, системного аналізу, моделювання та інших, а також ґрунтовною інформаційною базою. Ці інструменти дали змогу всебічно вивчити трансформаційні зміни та розробити науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо розвитку підприємництва з урахуванням процесів екологізації світової економіки та євроінтеграційних намірів України.

3. Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження

Оцінюючи новизну наукових положень дисертації, винесених на захист, слід зазначити, що вона представлена наступними результатами:

вперше:

– розроблено організаційно-економічний механізм активізації участі громадських і приватних ініціатив у процесах «зеленої» трансформації підприємництва, основу якого становить трикомпонентна функціонально-структурна модель, що інтегрує координаційний, фінансово-стимулюючий та інформаційно-аналітичний блоки і забезпечує формування синергетичної екосистеми сталого підприємницького розвитку;

удосконалено:

– наукове трактування поняття «екологічне підприємництво» шляхом його інтерпретації як резильєнтної моделі господарювання, спрямованої на досягнення економічної результативності за умов екологічної відповідальності, гнучкої адаптації бізнес-процесів і бізнес-моделей до змін природного середовища та зовнішніх викликів;

– методичний підхід до ідентифікації чинників екологізації підприємницької діяльності, який вирізняється тим, що ґрунтується на трьохетапній процедурі відбору («аналітична лійка») та поєднує експертне зважування показників у матриці «чинник – індикатор», кореляційний аналіз і покрокову множинну регресію, що дозволило обґрунтувати ключові детермінанти розвитку екологічного підприємництва в Україні;

– методичний інструментарій інтегральної оцінки ефективності екологічного підприємництва, який, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на багаторівневій системі індикаторів, що інтегрує макрорівень (міжнародні індекси та рейтингові оцінки), регіональний рівень (показники «зеленої» зайнятості та просторової диференціації) і мікрорівень (інтегральний показник на основі інструментів еко-менеджменту та стійкості підприємств), що забезпечує комплексну, порівняльну та прикладно орієнтовану оцінку результативності екологічного підприємництва та його внеску у сталий розвиток;

дістали подальший розвиток:

– класифікація видів і форм екологічного підприємництва, яка, на відміну від поширених, ґрунтується на сукупності ключових детермінант розвитку, зокрема природно-ресурсного потенціалу територій, рівня впровадження «зелених» технологій, параметрів ринкового попиту та впливу євроінтеграційних процесів;

– комплексний механізм диверсифікації джерел фінансування екологічної модернізації підприємництва, який, на відміну від традиційного підходу, заснований на відновленні функціонування цільових екологічних

фондів і впровадженні системи диференційованих податкових стимулів, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості та фінансової стійкості «зелених» підприємницьких ініціатив;

– напрями систематизації інституційного забезпечення процесів екологізації підприємницької діяльності, які, на відміну від існуючих, передбачають ієрархічне структурування нормативно-правового регулювання за чотирма рівнями та виявлення ключових бар'єрів його практичної реалізації в умовах воєнного стану, що дозволяє підвищити узгодженість інституційних механізмів державної екологічної політики;

– стратегічні орієнтири гармонізації екологічної політики у сфері підприємництва, які, на відміну від традиційної практики, базуються на застосуванні GAP-аналізу для кількісної оцінки розривів між національними показниками розвитку та цільовими індикаторами Європейського зеленого курсу, що створює підґрунтя для обґрунтування пріоритетів адаптації екологічного регулювання до євроінтеграційних вимог.

Сформульовані в дисертації положення новизни, висновки і рекомендації є достовірними та базуються на особистих дослідженнях здобувача.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади, зокрема Кабінетом Міністрів України, Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України у розвитку національної стратегії екологічної модернізації суб'єктів підприємництва та повоєнної відбудови економіки України. Результати дослідження здобувача широко впроваджені у виробництво. Так, розроблений методичний підхід до ідентифікації чинників екологізації підприємницької діяльності, схвалені та використані Департаментом агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської облдержадміністрації у формуванні програми соціально-економічного розвитку Житомирської області на 2026 рік; актуалізації Стратегії розвитку Житомирської області до 2027 року; реалізації заходів підтримки екологічно

орієнтованого бізнесу (Довідка про впровадження від 20.01.2026 р. № 08/112/0/2-26/50).

Пропозиції щодо удосконалення систематизації видів і форм екологічного підприємництва, розроблені з урахуванням природно-ресурсного потенціалу територій, рівня поширення екологічно безпечних та «зелених» технологій, особливостей регіонального попиту, а також впливу євроінтеграційних процесів, впроваджено Баранівською міською радою у формуванні та реалізації програм соціально-економічного розвитку, місцевих програм підтримки підприємництва, а також заходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку територій (Акт впровадження від 13.11.2025 р. № 02-12/1396/1).

Наукові розробки автора, що стосуються впровадження трьохкомпонентної функціонально-структурної моделі організаційно-економічного механізму активізації участі громадських і приватних ініціатив у процесах «зеленої» трансформації підприємництва, прийнято до впровадження Громадською організацією «Вдоскональ себе» (Довідка про впровадження від 20.12.2024 р. №52). Пропозиції автора щодо формування комплексного механізму диверсифікації джерел фінансування екологічної модернізації підприємництва, що ґрунтується на відновленні та використанні потенціалу цільових екологічних фондів, а також упровадженні системи диференційованих податкових стимулів, спрямованих на заохочення інвестицій у екологічно орієнтовані проєкти, прийнято до практичного застосування ТОВ «Органік Мілк» (Довідка про впровадження від 24.10.2025 р. № 24/10).

Результати дослідження враховано в освітньому процесі Поліського національного університету, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Екологічне підприємництво та сталий розвиток», «Організація підприємницької діяльності», «Формування сталих бізнес-моделей» (Довідка від 16.01.2026 № 19).

4. Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати дослідження Стретовича О.О. пройшли широку апробацію. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 6,15 ум. друк. арк. (автору належить 5,44 ум. друк. арк.), з них 6 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження, у т. ч. 1 стаття у іноземному науковому періодичному виданні, проіндексованому в базі даних Scopus, 5 – у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії «Б», 6 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Вказане свідчить про належний рівень оприлюднення результатів наукового пошуку.

5. Оцінка структури, мови і стилю дисертації, відповідність дисертації вимогам МОН України і освітньо-наукової програми

За змістом, сутністю, структурою та оформленням дисертаційна робота Стретовича О.О. відповідає вимогам до робіт такого профілю, містить анотацію, вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел (опційно до кожного розділу) і додатки. Робота відзначається логічною та завершеною структурою, послідовністю викладу матеріалу й повним розкриттям змісту кожного з визначених розділів. В анотації повною мірою відображено основні положення, висновки і логіку викладення матеріалу дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки» – досліджено еволюцію теоретичних концепцій розвитку підприємництва в контексті екологізації та парадигми сталого розвитку (с. 28–39); охарактеризовано інституційне середовище та механізми екологізації сфери підприємництва в умовах глобалізації, визначено роль державних, ринкових і суспільних інститутів у стимулюванні екологічних трансформацій (с. 40–55); обґрунтовано методичні підходи до оцінки ефективності екологічної трансформації підприємництва (с. 41–56).

У другому розділі «Аналітична оцінка трансформаційних змін у розвитку підприємництва в Україні в умовах екологізації світової економіки» здійснено компаративний аналіз тенденцій та індикаторів екологізації розвитку підприємництва в Україні і світовій економіці, виявлено ключові тенденції, структурні диспропорції та проблемні аспекти (с. 87–117), здійснено оцінку можливостей і загроз екологічної трансформації підприємництва в умовах глобальних викликів (с. 118–137). Проаналізовано також фінансово-економічні та інституційні механізми забезпечення екологічної трансформації підприємництва в Україні, визначено ефективність бюджетних і ринкових інструментів фінансування (с. 138–158).

У третьому розділі «Формування моделі розвитку підприємництва в Україні в умовах екологізації світової економіки» обґрунтовано концептуальні підходи до формування ефективної моделі трансформаційного розвитку підприємництва з урахуванням процесів екологізації, на основі моделювання впливу чинників екологізації визначено пріоритетні драйвери розвитку підприємництва (с. 173–190); розроблено стратегічні орієнтири та механізми гармонізації екологічної політики розвитку підприємництва в контексті європейської інтеграції (с. 191–205); визначено роль публічних і приватних ініціатив у стимулюванні інноваційних екологічних трансформацій підприємництва та формуванні сприятливого середовища для сталого розвитку (с. 206–221).

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (опційно до розділів), додатків. Загальний обсяг дисертації – 247 сторінок, основний текст викладено на 182 сторінках, містить 19 таблиць, 22 рисунки, 6 формул.

Текст дисертаційної роботи оформлений відповідно до ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення». Список використаних джерел за усіма найменуванням відповідає ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За своїм тематичним змістом дисертаційна робота відповідає вимогам ОНП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», що реалізується в Поліському національному університеті МОН України.

6. Ідентичність анотації та основних положень дисертації

Зміст анотації та основні положення дисертаційної роботи Стретовича О.О. узгоджуються між собою за формулюванням мети, об'єкта, предмета, завдань, наукової новизни та висновків. Анотація не містить відомостей, що не представлені в основному тексті дисертації.

7. Академічна доброчесність

Під час опонування дисертаційної роботи Стретовича О.О. та опублікованих наукових праць, у яких відображено основні результати дослідження, випадків порушення академічної доброчесності не виявлено. Використані джерела оформлені з дотриманням вимог, а виклад матеріалу відзначається авторським стилем.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи вагому теоретичну і практичну значимість дисертаційної роботи Стретовича О.О., необхідно звернути увагу на деякі положення дисертації, які можуть слугувати підставою для дискусії, та окремі недоліки, зокрема:

1. У п. 1.2 автор демонструє глибоке опрацювання інституційного середовища екологізації підприємництва. Водночас розділ виглядає дещо перевантаженим характеристикою нормативної бази (акти, директиви ЄС, програмні документи) без достатнього аналітичного збору результатів. Залишається не до кінця зрозумілим, як саме ці інструменти працюють на практиці в Україні, бракує систематизації їх реального впливу на розвиток екологічного підприємництва та узагальненої оцінки їх ефективності для бізнесу.

2. У п. 2.1 дисертаційної роботи автором здійснено компаративний аналіз тенденцій та індикаторів екологізації розвитку підприємництва в Україні та світовій економіці. Позитивно оцінюючи значний обсяг статистичних матеріалів, використання міжнародних рейтингів та широке порівняння з практиками країн ЄС, ОЕСР і G20, слід зазначити, що поданий аналіз має дещо фрагментарний характер і значною мірою ґрунтується на описі окремих показників без їх подальшого узагальнення в єдиній аналітичній системі. Зокрема, у роботі розглянуто широкий спектр індикаторів, однак відсутня їх чітка структуризація за групами або інтегрованими блоками оцінювання. Крім того, міжнародні порівняння (зокрема з Німеччиною, Швецією, США, Канадою та Південною Кореєю) здійснено переважно у якісно-описовій формі, тоді як більш наочне узагальнення результатів – наприклад у вигляді агрегованого порівняльного індексу – дозволило б чіткіше продемонструвати масштаби розриву між Україною та провідними країнами світу за рівнем екологізації підприємництва.

3. Інтегральний показник екологізації підприємництва, запропонований у п. 1.2 (с. 64-66), базується на обмеженій кількості змінних (лише на трьох індикаторах – викиди, утворення відходів та витрат на охорону довкілля), що дещо звужує можливості комплексної оцінки процесів екологічної трансформації підприємницької діяльності. Включення до моделі додаткових параметрів (наприклад, показників енергоефективності, частки відновлювальної енергетики, рівня впровадження систем екологічного менеджменту або обсягів екологічних інновацій) могло б підвищити аналітичну повноту запропонованого підходу.

4. Результати PESTEL- та SWOT-аналізу (п. 2.1–2.2) є змістовними, однак їм бракує чіткої ієрархізації факторів. Узагальнення у вигляді ранжування або виділення ключових драйверів дозволило б краще зрозуміти, які саме чинники мають визначальний вплив на екологізацію підприємництва в українських умовах.

5. У п. 3.1 дисертаційної роботи автором розроблено економетричну модель визначення пріоритетних драйверів трансформаційного розвитку підприємництва на основі аналізу чинників екологізації, а також сформовано консолідовану базу даних та здійснено кореляційно-регресійний аналіз. Водночас практична спрямованість запропонованої моделі могла б бути посилена через детальніше представлення можливостей її прикладного використання суб'єктами державної політики або підприємствами. Зокрема, доцільно було б продемонструвати приклад практичного застосування отриманих результатів (наприклад, у вигляді сценарного розрахунку впливу зміни одного з ключових факторів – обсягу екоінвестицій чи доступності «зеленого» кредитування на інтегральний індекс екологізації підприємництва). Це дозволило наочніше показати прикладний потенціал розробленого інструментарію для прийняття управлінських рішень.

6. У роботі окреслено джерела фінансування Державного фонду екоінновацій, принципи функціонування Національної платформи «Зелена модернізація України» та структуру фінансових інструментів підтримки, проте недостатньо деталізовано механізм відбору та пріоритезації екологічних проєктів, а також систему кількісних критеріїв, за якими має здійснюватися розподіл фінансових ресурсів між різними категоріями ініціатив (стартапами, малими та середніми підприємствами, громадами). Чіткіше визначення процедур конкурсного відбору, системи рейтингової оцінки проєктів та вагових коефіцієнтів для екологічних, економічних і соціальних показників могло б підвищити прикладну цінність запропонованого механізму та спростити його практичну імплементацію органами державного управління.

В цілому наведені зауваження не знижують наукової та практичної цінності проведеного здобувачем дослідження, носять дискусійний характер і не впливають на загальний позитивний висновок.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Стретовича Олександра Олеговича на тему «Трансформаційні зміни в розвитку підприємництва в умовах екологізації світової економіки» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке характеризується науковою новизною і практичною цінністю.

За рівнем наукової новизни і практичної цінності, змістом та оформленням, ступенем апробації й відображенням в наукових працях дисертаційна робота відповідає Наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (у чинній редакції), а її автор – Стретович Олександр Олегович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

Професор кафедри екологічного менеджменту та підприємництва Київського національного університету імені Тараса Шевченка МОН України, доктор економічних наук, професор

Галина КУПАЛОВА

Підпис засвіачую
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
30.03.2020р.

